

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра теплогазопостачання, вентиляції
та санітарної техніки

03-02-391

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни “Техніко-економічні розрахунки в системах
теплогазопостачання та вентиляції”
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського рівня) за
освітньо-професійною програмою “Теплогазопостачання та
вентиляція” спеціальності 192 “Будівництво та цивільна
інженерія денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості навчально-наукового
інституту будівництва та
архітектури
Протокол № 1 від 10.10.2019 р.

Рівне - 2019

Методичні вказівки до виконання практичних занять та самостійної роботи з дисципліни “Техніко-економічні розрахунки в системах теплогазопостачання та вентиляції” для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського рівня) за освітньо-професійною програмою "Теплогазопостачання та вентиляція" спеціальності 192 “Будівництво та цивільна інженерія” денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Кравченко Н.В. - Рівне : НУВГП, 2019. - 30 с.

Укладач: Н.В. Кравченко - канд. техн. наук, доцент кафедри теплогазопостачання, вентиляції та санітарної техніки.

Відповідальний за випуск: Кізеєв М.Д., канд. техн. наук, доцент, завідувач кафедри теплогазопостачання, вентиляції та санітарної техніки.

Керівник групи забезпечення спеціальності
192 “Будівництво та цивільна інженерія”

- Є.М. Бабич

© Кравченко Н.В., 2019

© Національний університет
водного господарства та
природокористування, 2019

Зміст

Вступ	3
1. Визначення показників наявності, технічного стану, руху та використання основних засобів на підприємствах теплогазопостачання, визначення амортизаційних відрахувань	4
2. Визначення показників використання оборотних засобів	9
3. Визначення кошторисної вартості будівництва систем теплогазопостачання та вентиляції	11
4. Визначення доцільності інвестицій у системи теплогазопостачання та економічної ефективності виробничих інвестицій	12
5. Визначення експлуатаційних витрат систем теплогазопостачання	14
6. Визначення тарифів на послуги теплогазопостачання	17
7. Визначення показників фінансового стану підприємств теплогазопостачання	20
8. Рекомендації щодо оформлення економічної частини у курсовій та магістерській роботах	24
9. Завдання для самостійного вивчення дисципліни	28
Рекомендована література	29

Вступ

Методичні вказівки допоможуть здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня у підготовці до практичних занять, рішенні контрольних вправ та виконанні самостійної роботи при вивченні дисципліни «Техніко-економічні розрахунки в системах теплогазопостачання та вентиляції».

Метою практичних занять з дисципліни "Техніко-економічні розрахунки в системах теплогазопостачання та вентиляції" є прищеплення студенту вмінь і навичок самостійного виконання техніко-економічних розрахунків, пов'язаних з аналізом та обґрунтуванням економічних рішень в області проектування, будівництва та експлуатації систем

теплогазопостачання і вентиляції.

Предмет: економічний механізм функціонування підприємств та об'єктів теплогазопостачання та вентиляції в ринкових умовах, формування та раціональне використання ресурсного потенціалу з метою отримання високих фінансових результатів діяльності.

Завдання: формування вміння вирішення фахових питань; формування практичних навичок зі складання проектно-кошторисної документації; навчання вмінню компетентно приймати доцільні та обґрунтовані рішення, аналізувати узагальнювальні економічні показники діяльності підприємств та об'єктів теплогазопостачання.

У методичних рекомендаціях наведені формули та методика визначення за варіантами відповідно основних тем, що може бути використано для самостійного опрацювання, закріплення та поглиблення засвоєного під час аудиторних занять навчального матеріалу.

Варіант завдання кожен студент обирає відповідно до порядкового номера у списку групи. Індивідуальні практичні завдання видає викладач.

Практичне заняття включає розв'язування задач та їх обговорення.

Поточний контроль знань здійснюють на практичних заняттях шляхом перевірки вирішення задач та захисту виконаної самостійної роботи. У ході практичних занять і самостійної роботи студенти повинні засвоїти методику вирішення фахових економічних питань, використовувати нормативну, науково-технічну літературу, Internet, комп'ютерне програмне забезпечення.

1. Визначення показників наявності, технічного стану, руху та використання основних засобів на підприємствах теплогазопостачання, визначення амортизаційних відрахувань

Величина, прогресивність та технічний стан основних

засобів визначають потенційні можливості підприємств теплогазопостачання та їх потужність. Для оцінки впливу основних засобів на зростання обсягу послуг (продукції, робіт), зниження собівартості послуг, збільшення прибутку проводять аналіз забезпеченості виробництва основними засобами, оцінюють їх технічний стан та ступінь використання.

Для характеристики наявності основних засобів на підприємствах теплогазопостачання використовують показники балансової (первісної та залишкової) вартості основних засобів на початок і кінець звітного року, а також середньорічної вартості основних засобів.

Середньорічну вартість основних засобів, тис.грн., визначають за формулою:

$$OZ_{сер} = OZ_{пр} + OZ_{вв} \cdot \frac{T_{вв}}{12} - OZ_{виб} \cdot \frac{T_{виб}}{12}, \quad (1)$$

де $OZ_{пр}$ - вартість основних засобів на початок року, грн.; $OZ_{вв}$ - вартість введених протягом року основних засобів, грн.; $T_{вв}$ - кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонуватимуть введені основні засоби; $OZ_{виб}$ - вартість виведених з експлуатації основних засобів протягом року, грн.; $T_{виб}$ - кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних засобів.

Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.:

$$OZ_{\kappa} = OZ_n - Z_n, \quad (2)$$

де OZ_n - первісна вартість основних засобів, тис.грн.; Z_n - зношеність основних засобів, тис.грн.

Для характеристики технічного стану основних засобів використовують такі показники:

- коефіцієнт фізичного зносу:

$$K_{фзп} = \frac{B_{\kappaап}}{OZ_n} \quad \text{або} \quad K_{фзп} = \frac{Z_n}{OZ_n}, \quad (3)$$

де $B_{\kappaап}$ - вартість капітальних ремонтів обладнання від початку служби, тис. грн.

Фізичний знос у відсотках визначають за формулою:

$$K_{фзн} = \frac{T_{\phi}}{T_n} \cdot 100, \quad (4)$$

де T_{ϕ} , T_n - відповідно фактичний та нормативний строк служби обладнання, роки.

- коефіцієнт морального зносу:

$$K_{мзн} = \frac{OZ_n - OZ_{від}}{OZ_n}, \quad (5)$$

де $OZ_{від}$ - відновна вартість основних засобів, тис. грн.

- загальний коефіцієнт зносу основних засобів:

$$K_{зз} = 1 - ((1 - K_{фзн}) \cdot (1 - K_{мзн})). \quad (6)$$

- коефіцієнт придатності основних засобів:

$$K_{пр} = \frac{OZ_n - 3_n}{OZ_n} = \frac{OZ_{\kappa}}{OZ_n}. \quad (7)$$

Для характеристики руху основних засобів використовують:

- коефіцієнт вибуття:

$$K_{виб} = \frac{OZ_{виб}}{OZ_{nn}}, \quad (8)$$

де $OZ_{виб}$ - вартість вибулих основних засобів протягом періоду, тис.грн.; OZ_{nn} - вартість основних засобів на початок періоду, тис. грн.

- коефіцієнт оновлення:

$$K_{он} = \frac{OZ_{\text{вв}}}{OZ_{\text{кп}}}, \quad (9)$$

де $OZ_{\text{вв}}$ - вартість введених основних засобів протягом періоду, тис.грн.; $OZ_{\text{кп}}$ - вартість основних засобів на кінець періоду, тис.грн.

- коефіцієнт ліквідності основних засобів:

$$K_{л} = \frac{OЗ_{л}}{OЗ_{нт}}, \quad (10)$$

де $OЗ_{л}$ - ліквідаційна вартість основних засобів.

- коефіцієнт (темпл) приросту вартості основних засобів:

$$K_{прир} = \frac{OЗ_{вв} - OЗ_{виб}}{OЗ_{нт}}. \quad (11)$$

- коефіцієнт компенсації вибуття основних засобів:

$$K_{комп} = \frac{OЗ_{виб}}{OЗ_{вв}}. \quad (12)$$

- інтенсивність заміни основних засобів:

$$IЗ = \frac{OЗ_{л}}{OЗ_{вв}}. \quad (13)$$

Для характеристики використання основних засобів застосовують такі показники:

- фондовіддача, грн.(м³)/грн:

$$\Phi_{в} = \frac{ОП}{OЗ_{сер}}, \quad (14)$$

де $Оп$ - обсяг товарної (валової, чистої) продукції (послуг) за рік, грн. Для характеристики фондовіддачі можуть бути використані натуральні вимірники: кількість м³ реалізованої гарячої води на 1 грн. основних засобів; кількість м³ реалізованих послуг на 1 м³ добової продуктивності в цілому тощо.

- фондоемність, грн./грн.(м³):

$$\Phi_{е} = \frac{OЗ_{сер}}{ОП}, \quad (15)$$

- *фондозброєність, грн./особу:*

$$\Phi_o = \frac{OZ_{сер}}{Ч}, \quad (16)$$

де $Ч$ - середньооблікова чисельність працівників, осіб.

- *рентабельність, %:*

$$P = \frac{ЧП}{OZ_{сер}}, \quad (17)$$

де $ЧП$ - чистий прибуток, тис.грн.

- *амортизаційна ємність послуг, грн./грн.(м³):*

$$A_e = \frac{A}{ОП}, \quad (18)$$

де A - величина амортизації, тис.грн.

- *виріток послуг на одного працівника, грн.(м³)/особу:*

$$B = \frac{ОП}{Ч}. \quad (19)$$

Амортизація фіксує міру зношення основних засобів, виражає величину зменшення їх вартості і по мірі реалізації послуг акумулює кошти для фінансування оновлення засобів праці.

Величину щорічного зносу основних засобів відображають річними амортизаційними відрахуваннями, які включають у собівартість послуг і які, по мірі їх реалізації, перетворюються у грошову форму. Поступово нагромаджуючись на підприємстві, амортизаційні відрахування утворюють амортизаційний фонд, який призначений для повного відновлення основних засобів.

Визначення амортизаційних відрахувань, тис.грн., здійснюють за допомогою таких методів:

- *прямолінійний метод:*

$$A_p = \frac{OZ_n - OZ_l}{T_k}, \quad (20)$$

де T_k - корисний термін використання.

- *метод кумулятивного числа:*

$$A_p = \frac{T - t + 1}{K_q} OZ_n \quad \text{або} \quad A_p = \frac{2(T - t + 1)}{T(T + 1)} OZ_n, \quad (21)$$

$$K_q = \frac{T(T + 1)}{2}, \quad (22)$$

де T - термін експлуатації об'єкту; t - рік, для якого визначають норму амортизації; K_q - кумулятивне число об'єкту, яке можна визначити як суму простої математичної прогресії від 1 до числа "років життя" об'єкту $(1+2+\dots+n)$ або за формулою (22).

- *виробничий метод:*

$$A = Q_n \cdot A_e, \quad (23)$$

де Q_n - обсяг послуг за певний період часу, тис. м³; Q - загальний обсяг послуг з використанням даного об'єкту, тис. м³; A_e - виробнича ставка амортизації, грн./м³:

$$A_e = \frac{OZ_n - OZ_l}{Q}, \quad (24)$$

- *метод прискореного зменшення залишкової вартості:*

$$A_p = 2a \cdot (OZ_6 - A), \quad (25)$$

де a - норма амортизаційних відрахувань, в долях; OZ_6 - балансова вартість основних засобів, тис.грн.; A - сума амортизаційних відрахувань на початок планового року, тис.грн.

- *метод зменшення залишкової вартості:*

$$A_p = \left(1 - \sqrt[T_k]{\frac{OZ_l}{OZ_n}} \right) \cdot 100 \cdot OZ, \quad (26)$$

де OZ - первісна або залишкова вартість основних засобів, тис.грн.

2. Визначення показників використання оборотних засобів

Економічне значення оборотності оборотних засобів полягає в тому, що від неї залежить розмір коштів, що їх потребують підприємства теплогазопостачання при даних обсягах виробництва і реалізації послуг.

Коефіцієнт оборотності визначають за формулою:

$$K_o = \frac{O_p}{O_3}, \quad (27)$$

де O_p - обсяг реалізованих послуг, тис. грн.; O_3 - середньорічний залишок оборотних засобів, тис. грн.

Тривалість одного обороту визначають за формулою, днів:

$$T_o = \frac{D}{K_o}, \quad (28)$$

де D - тривалість періоду, за який визначають оборотність (місяць - 30, квартал - 90, рік - 360 днів).

Коефіцієнт завантаження оборотних засобів визначають за формулою:

$$K_3 = \frac{O_3}{O_p}. \quad (29)$$

Коефіцієнт ефективності визначають за формулою:

$$K_e = \frac{\Pi}{O_3}, \quad (30)$$

де Π - величина економічного ефекту (прибутку), тис. грн.

Сума вивільнених у результаті оборотності оборотних коштів, тис.грн.:

$$\Delta Z_{cv} = \frac{O_p^{36}}{360} (T_o^{6az} - T_o^{36}), \quad (31)$$

де O_p^{36} - обсяг реалізації послуг у звітному році, тис. грн; T_o^{6az} , T_o^{36} -

середня тривалість одного обороту оборотних коштів відповідно у базовому і звітному роках, днів.

Розрахунок оптимального розміру партії постачання оборотних засобів, тис.грн., виконують за формулою:

$$Z_{on} = \sqrt{\frac{2Z_n \cdot Z_{n1}}{Z_{n2}}}, \quad (32)$$

де Z_n - необхідний обсяг закупівлі оборотних засобів за період, тис. грн.; Z_{n1} - розмір поточних витрат у розрахунку на одну партію постачання, тис. грн.; Z_{n2} - розмір поточних витрат із збереження одиниці запасів, тис. грн.

3. Визначення кошторисної вартості будівництва систем теплогазопостачання та вентиляції

Кошторисну вартість будівництва, яку визначають в складі інвесторської кошторисної документації, використовують для планування капітальних вкладень, фінансування будівництва, проведення процедури закупівлі [1].

Кошторисна вартість будівництва – це сума коштів, необхідних для його здійснення відповідно до проектною документації.

Кошторисну вартість будівництва систем теплогазопостачання та вентиляції визначають за допомогою таких програмних комплексів: Автоматизований випуск кошторисів, Інпроект – Випуск Кошторисів, Авто-кошторис, Будівельні Технології Кошторис, Тендер Контракт, Експерт-Кошторис та інших.

Відповідно до завдання, виданого викладачем, на практичних заняттях за допомогою програмного комплексу з випуску кошторисів необхідно виконати:

1. Знайти розцінки на роботи і обладнання та вказати їх шифр (обґрунтування).
2. Розробити локальний кошторис на загальнобудівельні або сантехнічні роботи.
3. Відкрити об'єктний кошторис.
4. Відкрити зведений кошторисний розрахунок вартості об'єкту

будівництва.

5. Перенести зведений кошторисний розрахунок вартості об'єкту будівництва в договірну ціну будівництва.

4. Визначення доцільності інвестицій у підприємства теплогазопостачання та економічної ефективності виробничих інвестицій

Розраховують загальну (абсолютну) і порівняльну (відносну) ефективність. Загальну ефективність визначають за повним обсягом інвестиційних витрат, що дозволяє оцінити економічну доцільність інвестицій. Порівняльна ефективність враховує тільки ті витрати, які змінюються за варіантами, що дозволяє вибрати оптимальний варіант.

Для оцінки використовують такі прогнозовані показники ефективності інвестиційної програми: чиста приведена вартість NPV; внутрішня норма дохідності IRR; дисконтований період окупності проекту DPP та індекс прибутковості PI.

Чисту приведену вартість (NPV) (інші назви: чистий дисконтований дохід - ЧДД; Net Present Value — NPV), грн., визначають за формулою:

$$NPV = \sum_{k=1}^n \frac{CF_k}{(1+r)^k} - \sum_{k=1}^n \frac{I_k}{(1+r)^k} \text{ або} \quad (33)$$
$$ЧДД = \sum ДГП - \sum ДКВ,$$

де n - період реалізації (експлуатації) інвестиційного проекту у роках; CF_k - потік коштів (доходів) (річний економічний ефект) від впровадження інвестиційного заходу у k -му році, грн.; r - ставка дисконтування; I_k - інвестиційні витрати у k -му році, грн.; k - порядковий номер року де $k = 1, 2, 3 \dots n$; $\sum ДГП$ - сума дисконтованих грошових потоків, тис.грн.; $\sum ДКВ$ - сума дисконтованих капітальних вкладень, тис.грн.

Грошовий потік, тис.грн., визначають як:

$$ГП = Д - C + A, \quad (34)$$

де A - амортизаційні відрахування, тис. грн.

Дисконтований грошовий потік, тис.грн., визначають як:

$$ДГП = \frac{ГП}{(1+r)^k} \quad (35)$$

Дисконтовані капітальні вкладення, тис.грн., визначають як:

$$ДКВ = \frac{I_k}{(1+r)^k} \quad (36)$$

При $NPV > 0$, вкладення інвестицій є доцільними.

Внутрішня норма дохідності IRR (інші назви: внутрішня норма прибутковості – ВНП, внутрішня норма дисконту, внутрішня норма рентабельності, Internal rate of return — IRR) є межею, нижче за яку інвестиційний проект дає негативну загальну прибутковість, і визначається як рівень ставки дисконтування, при якому чиста приведена вартість проекту (за весь період реалізації (експлуатації) інвестиційного проекту) дорівнює нулю, тобто таке значення ставки дисконтування, при якому сума дисконтованих інвестиційних витрат дорівнює сумі дисконтованого потоку коштів (доходів) від впровадження інвестиційної програми.

Для розрахунку IRR використовують кілька методів: розв'язують рівняння (37), добирають і перевіряють кілька послідовних значень r з використанням комп'ютерних програм або графічним методом побудови функції залежності між NPV та r .

$$\sum_{k=1}^n \frac{CF_k}{(1+IRR)^k} - \sum_{k=1}^n \frac{I_k}{(1+IRR)^k} = 0 \quad (37)$$

Внутрішня норма дохідності (IRR) повинна перевищувати нормативну ставку дисконту.

Термін окупності проекту або дисконтований період окупності (DPP), роки:

$$\sum_{k=1}^{DPP} \frac{CF_k}{(1+r)^k} = \sum_{k=1}^{DPP} \frac{I_k}{(1+r)^k} \quad (38)$$

Строк окупності визначають як період, протягом якого загальні інвестиції заміщаються потоком чистого доходу.

Дисконтований строк окупності капітальних вкладень, роки, також можна визначити як:

$$DPP = \frac{ДКВ}{ДГП_{сер}} \quad (39)$$

де $ДГП_{сер}$ - середній дисконтований грошовий потік, тис.грн.

Індекс прибутковості (PI) (індекс прибутковості інвестицій - ІД; Profitability Index — PI) визначають за формулою:

$$PI = \frac{\sum_{k=1}^n \frac{CF_k}{(1+r)^k}}{\sum_{k=1}^n \frac{I_k}{(1+r)^k}} = \frac{\sum ДГП}{\sum ДКВ} \quad (40)$$

Коефіцієнт прибутковості (PI) має перевищувати одиницю. PI тісно зв'язаний з NPV. Якщо NPV має позитивне значення, то $PI > 1$.

Вибір варіантів проектів у галузі теплогазопостачання та вентиляції також здійснюють за порівнянням передбачуваного економічного ефекту за рахунок річної економії енергії (коштів).

5. Визначення експлуатаційних витрат систем теплогазопостачання

Собівартість послуг підприємств і об'єктів теплогазопостачання - це вартісне вираження експлуатаційних витрат, пов'язаних з використанням у технологічному процесі сировини, матеріалів, палива, енергії, основних виробничих засобів, інструменту, інвентарю, трудових і фінансових

ресурсів, а також інших витрат на їх виробництво і збут, включаючи встановлені чинним законодавством обов'язкові відрахування, податки і платежі.

Собівартість є одним з найважливіших економічних показників господарської діяльності, що відображає всі фактори, які мають вплив на ефективність діяльності кожного суб'єкта виробництва. Величина собівартості послуг теплогазопостачання залежить від технічної оснащеності підприємства (об'єкта), ступеня використання його виробничої потужності, досягнутого рівня організації виробництва, продуктивності праці, норм витрат матеріалів, палива, електроенергії тощо.

Складові виробничої собівартості послуг з централізованого опалення, тис.грн., визначають за формулою:

$$C_{\text{во}}^{\text{вир}} = C_{\text{м}} + C_{\text{зн}} + C_{\text{ін}} + C_{\text{зв}}, \quad (41)$$

де $C_{\text{м}}$ - прямі матеріальні витрати (витрати на теплову і електричну енергію, матеріали, запасні частини, куповані комплектувальні вироби, напівфабрикати та інші матеріальні ресурси); $C_{\text{зн}}$ - прямі витрати на оплату праці (основна і додаткова заробітна плата виробничих працівників); $C_{\text{ін}}$ - інші прямі витрати (внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для виробничого персоналу, амортизація і витрати на ремонт основних засобів, задіяних у процесі надання послуг з централізованого опалення, витрати на оплату послуг банків та інших установ з приймання і перерахування коштів споживачів за надання послуг з централізованого опалення, виробничі витрати); $C_{\text{зв}}$ - змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати (витрати на управління діяльністю з надання послуг, витрати на утримання, експлуатацію, ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів та інших необоротних активів загальновиробничого призначення, витрати на опалення (як плата за комунальні послуги), освітлення, дезінфекцію, дератизацію виробничих приміщень, витрати на обслуговування основного та допоміжних виробничих процесів, витрати на охорону навколишнього природного середовища, витрати на удосконалення технології та організації виробництва, амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів загальновиробничого призначення, сплата податків і зборів та інші

передбачені законодавством обов'язкові платежі).

Складові повної собівартості послуг з централізованого опалення, тис.грн., визначають як:

$$C_{\text{цo}}^n = C_{\text{цo}}^{\text{вир}} + C_{\text{адм}} + C_{\text{io}} + C_{\text{фін}} + C_{\text{втр}}, \quad (42)$$

де $C_{\text{адм}}$ - загальногосподарські витрати, пов'язані з обслуговуванням та управлінням підприємством; C_{io} - інші операційні витрати, пов'язані з операційною діяльністю з надання послуг, які не увійшли до складу виробничої собівартості, адміністративних витрат; $C_{\text{фін}}$ - фінансові витрати на сплату відсотків за користування отриманими кредитами та інші витрати, пов'язані із запозиченнями, для провадження ліцензованої діяльності; $C_{\text{втр}}$ - витрати на покриття втрат підприємств.

Складові виробничої собівартості послуг з централізованого постачання гарячої води, тис.грн., визначають за формулою:

$$C_{\text{зв}}^{\text{вир}} = C_{\text{м}} + C_{\text{зн}} + C_{\text{ін}} + C_{\text{зв}}, \quad (43)$$

де $C_{\text{м}}$ - прямі матеріальні витрати; $C_{\text{зн}}$ - прямі витрати на оплату праці; $C_{\text{ін}}$ - інші прямі витрати; $C_{\text{зв}}$ - змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Складові повної собівартості послуг з централізованого постачання гарячої води, тис.грн., визначають за формулою:

$$C_{\text{зв}}^n = C_{\text{зв}}^{\text{вир}} + C_{\text{адм}} + C_{\text{io}} + C_{\text{фін}} + C_{\text{втр}}, \quad (44)$$

де $C_{\text{адм}}$ - загальногосподарські витрати, пов'язані з обслуговуванням та управлінням підприємством; C_{io} - інші операційні витрати; $C_{\text{фін}}$ - фінансові витрати; $C_{\text{втр}}$ - витрати на покриття втрат підприємств.

Експлуатаційні витрати системи газопостачання (послуги розподілення природного газу) складаються з таких витрат [2]: повна планована собівартість - економічно обґрунтовані плановані витрати, що включаються до планованої виробничої собівартості $C_{\text{рз}}^{\text{вир}}$, плановані адміністративні витрати $C_{\text{адм}}$, плановані витрати на збут $C_{\text{зб}}$ (витрати, безпосередньо пов'язані зі збутом послуг розподілу природного газу), плановані інші операційні витрати C_{io} та плановані фінансові витрати $C_{\text{фін}}$, пов'язані з наданням послуг розподілення природного газу.

$$C_{pg} = C_{pg}^{vir} + C_{adm} + C_{зб} + C_{io} + C_{фін}, \quad (45)$$

Складові виробничої собівартості послуг з розподілення природного газу, тис.грн., визначають відповідно до [2] за формулою:

$$C_{pg}^{vir} = C_m + C_{зп} + C_{ін} + C_{зв}, \quad (46)$$

де C_m - прямі матеріальні витрати; $C_{зп}$ - прямі витрати на оплату праці; $C_{ін}$ - інші прямі витрати; $C_{зв}$ - змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Для визначення експлуатаційних витрат автономних установок теплогазопостачання використовують методики, наведені вище. Однак, як правило, не враховують адміністративні витрати, витрати на збут, фінансові витрати та витрат на покриття втрат.

6. Визначення тарифів на послуги теплогазопостачання

Тарифи на постачання теплової енергії формують для таких категорій споживачів [3]:

- населення;
- бюджетні установи;
- релігійні організації (крім обсягів, що використовуються для провадження виробничо-комерційної діяльності);
- інші споживачі.

Формування тарифів на послуги з централізованого опалення здійснюють на підставі річних планів надання послуг з централізованого опалення, економічно обґрунтованих планованих витрат, визначених на підставі державних та галузевих нормативів витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків, кошторисів, а також витрат і втрат, визначених відповідно до встановлених уповноваженим органом методик (порядків), з урахуванням ставок податків і зборів, чинних або прогнозованих цін на матеріальні ресурси та послуги у планованому періоді.

Економічно-обґрунтований тариф на надання послуг з

централізованого опалення, тис.грн., визначають за формулою:

$$T_{\text{цo}} = \frac{C_{\text{цo}}^n + Pr_{\text{on}}}{O_{\text{цo}}}, \quad (47)$$

де $C_{\text{цo}}^n$ - повна собівартість надання послуг з централізованого опалення, тис.грн.; Pr_{on} - прибуток (для здійснення капітальних вкладень в розвиток інженерних систем централізованого опалення та інших цілей відповідно до законодавства) і податок на прибуток, тис.грн.; $O_{\text{цo}}$ - обсяг теплової енергії, відпущеної споживачам послуг з централізованого опалення, Гкал.

Для визначення тарифу на послуги з централізованого опалення для споживачів, у яких відсутні прилади обліку теплової енергії, тариф на надання послуг з централізованого опалення визначають в розрахунку на 1 кв.м. (1 куб.м.) опалюваної площі (опалюваного об'єму) за формулою:

$$T_{\text{цo}}^1 = \frac{T_{\text{цo}} \cdot H_{\text{on}}}{n}, \quad (48)$$

де H_{on} - річну норму витрат теплоти на опалення 1 м² (1 м³), Гкал; n - кількість місяців нарахування плати за послуги з опалення: у випадку встановлення цілорічного тарифу - на 12 місяців; у випадку встановлення сезонного тарифу - на кількість місяців опалювального періоду.

У разі застосування двоставкових тарифів на надання послуг з централізованого опалення, плату за послуги здійснюють за двома ставками: за одиницю приєднаного теплового навантаження та за одиницю фактично спожитої теплової енергії, які визначають в порядку, встановленому законодавством.

Тарифи на теплову енергію, що виробляється та постачається за допомогою систем автономного опалення, формують та встановлюють окремо для кожного багатоквартирного будинку, обладнаного системою автономного опалення, з урахуванням собівартості виробництва і постачання

тепловій енергії на таких системах, а також рентабельності суб'єкта господарювання, що проводить таку діяльність [4].

Структуру середньозваженого тарифу на послуги централізованого опалення для населення (відсотки вказані для 2019 року) можна описати як:

$$T_{on}^{2019} = B_{me} + B_{n\bar{o}} + B_{ac} + I_{\bar{e}}, \quad (49)$$

де B_{me} - вартість теплової енергії (99%); $B_{n\bar{o}}$ - послуги банків та інших установ у прийманні і перерахуванні коштів (0,3%); B_{ac} - витрати на утримання абонентської служби (0,6%); $I_{\bar{e}}$ - решта витрат (0,1%).

Економічно-обґрунтований тариф на надання послуг з централізованого постачання гарячої води, тис.грн., визначають за формулою:

$$T_{\bar{e}v} = \frac{C_{\bar{e}v}^n + Pr_{\bar{e}v}}{Q_{\bar{e}v}}, \quad (50)$$

де $C_{\bar{e}v}^n$ - повна собівартість надання послуг з централізованого постачання гарячої води, тис.грн.; $Pr_{\bar{e}v}$ - прибуток (для здійснення капітальних вкладень в розвиток інженерних систем централізованого гарячого водопостачання та інших цілей відповідно до законодавства) і податок на прибуток, тис.грн.; $Q_{\bar{e}v}$ - обсяг споживання гарячої води споживачами послуг з централізованого постачання гарячої води, м³.

Тарифи на комунальну послугу з постачання гарячої води, що виробляється та постачається за допомогою систем автономного опалення та/або теплового пункту, формують та встановлюють окремо для кожного багатоквартирного будинку з урахуванням собівартості надання такої послуги, а також рентабельності суб'єкта господарювання, що проводить таку діяльність [4].

Структуру середньозваженого тарифу на послуги централізованого постачання гарячої води для населення (відсотки вказані для 2019 року) можна описати як:

$$T_{\bar{e}v}^{2019} = B_{me} + B_{x\bar{e}} + B_{n\bar{o}} + B_{ac} + I_{\bar{e}}, \quad (51)$$

де B_{me} - вартість теплової енергії (88,93%); $B_{x\bar{e}}$ - витрати на придбання холодної води (10,05%); $B_{n\bar{o}}$ - послуги банків та інших установ у прийманні і перерахуванні коштів (0,38%); B_{ac} - витрати на утримання

абонентської служби (0,57%); I_6 - решта витрат (0,07%).

Ціну природного газу для побутового споживача, грн./м³, складає:

$$T_z = C_{ont} + H_n + T_m + T_p + ПДВ, \quad (52)$$

де C_{ont} - оптова ціна газу з врахуванням націнки "Нафтогазу" (однакова для всіх постачальників газу); H_n - націнка постачальника; T_m - тариф на транспортування газу магістральними трубопроводами ("Укртрансгаз"); T_p - тариф на транспортування розподільними газопроводами (у кожного підприємства свій); $ПДВ$ - податок на додану вартість (20%).

Тариф на послуги розподілення природного газу за одиницю приєднаної потужності, грн./м³ на годину, розраховують за формулою: [2]

$$T_p = \frac{TB}{W_{розп}}, \quad (53)$$

де TB - планована річна тарифна виручка суб'єкта господарювання з розподілення природного газу на плановий період, тис. грн.; $W_{розп}$ - загальна планована річна приєднана потужність розподілення природного газу ліцензіата (1000 м³ на рік).

Тарифну виручку, тис.грн., визначають як:

$$TB = C_{pz} + Pr_z, \quad (54)$$

де Pr_z - прибуток (для здійснення капітальних вкладень в розвиток інженерних систем розподілення природного газу та інших цілей відповідно до законодавства) і податок на прибуток, тис.грн.

7. Визначення показників фінансового стану підприємств теплогазопостачання

Фінансовий стан підприємства визначають сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризують системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Показники оцінки фінансового стану підприємства повинні бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний з підприємством економічними відносинами, могли прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством (табл.1).

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є такі дані: звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, балансовий звіт, дані статистичної звітності та оперативні дані.

Таблиця 1

Основні показники фінансового стану підприємства [5,6]

Показник	Висновок
Ліквідність:	
маневреність власних оборотних засобів	для нормального функціонування підприємства цей показник повинен бути в межах від 0 до 1
коефіцієнт поточної ліквідності	значення показника залежить від галузей та видів діяльності, його зростання розцінюють як сприятливу тенденцію (граничне значення - 1,5)
коефіцієнт швидкої ліквідності	при аналізі тенденції зміни цього показника необхідно приділяти увагу факторам, які обумовили його зміну (оптимальне значення - 0,6-0,8)
коефіцієнт абсолютної ліквідності	показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена негайно, найжорсткіший критерій ліквідності (оптимальне значення - 0,2-0,35)
частка оборотних коштів в активах, %	показує, яку частину в активах підприємства становлять оборотні кошти
частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, %	показує, яку частину становлять власні оборотні кошти в загальному обсязі оборотних коштів підприємства
частка власних оборотних коштів у покритті запасів, %	рекомендована нижня межа цього показника становить 50 відсотків

Показник	Висновок
частка запасів в оборотних активах, %	показує, яку частину в оборотних активах підприємства становлять запаси
коефіцієнт покриття запасів	Якщо значення цього показника менше, ніж 1, то поточний фінансовий стан підприємства розглядають як нестійкий
коефіцієнт покриття	Нормативне значення повинно перевищувати 1
Фінансова стійкість:	
коефіцієнт концентрації власного капіталу	зростання цього показника свідчить про збільшення фінансової стійкості, стабільності та незалежності підприємства (більше 0,5)
коефіцієнт фінансової залежності	збільшення значення цього показника в динаміці свідчить про зростання частки позикових коштів при фінансуванні підприємства (до 2)
коефіцієнт маневреності власного капіталу	значення цього показника залежить від структури капіталу та галузевої приналежності підприємства. Для того щоб зробити висновок, необхідно порівняти значення цього показника із загальногалузевим розміром (до 0,1)
коефіцієнт концентрації позикового капіталу	показує, яку частину в балансі підприємства становить позиковий капітал (до 0,5)
коефіцієнт структури довгострокових вкладень	показує, яку частину основних засобів та інших необоротних активів фінансують зовнішні інвестори. Збільшення значення цього показника в динаміці свідчить про зростання залежності підприємства від зовнішніх інвесторів
коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	зростання цього показника в динаміці – негативна тенденція, яка свідчить про залежність від фінансування ззовні
коефіцієнт структури позикового капіталу	показує, яку частину в позиковому капіталі підприємства становлять довгострокові пасиви
коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	збільшення значення цього показника свідчить про зниження фінансової стійкості та навпаки

Показник	Висновок
коефіцієнт забезпечення власними засобами	зростання цього показника забезпечує для неплатоспроможного підприємства можливість використання позасудових заходів відновлення платоспроможності (повинно бути більше 0,1)
показник фінансового лівериджу	зменшення значення цього показника свідчить про позитивні зрушення на підприємстві (повинне бути менше 0,25)
продуктивність праці	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
фондовіддача	значення показника залежить від галузевих особливостей підприємства
оборотність коштів у розрахунках	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
час обороту коштів у розрахунках	зменшення значення показника свідчить про збільшення оборотності та є сприятливою тенденцією для підприємства
оборотність запасів	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
час обороту запасів	сприятливою вважають тенденцію зниження цього показника
час обороту кредиторської заборгованості	сприятливою вважають тенденцію зниження показника
тривалість операційного циклу	зменшення значення показника вважають сприятливою тенденцією для підприємства
тривалість фінансового циклу	зменшення значення показника вважають сприятливою тенденцією для підприємства
коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	зменшення значення показника вважають сприятливою тенденцією для підприємства
оборотність власного капіталу	збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
оборотність сукупного капіталу	збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства

Показник	Висновок
коефіцієнт стійкості економічного росту	показує, якими в середньому темпами може розвиватися підприємство в майбутньому
поточна платоспроможність	від'ємний результат свідчить про поточну неплатоспроможність підприємства
коефіцієнт Бівера	у разі якщо цей показник не перевищує 0,2, то це відображає небажане скорочення частки прибутку, яку направляють на розвиток виробництва
Рентабельність:	
-рентабельність послуг, % -рентабельність активів, % -рентабельність сукупного капіталу, % -рентабельність власного капіталу, %	збільшення значення показників рентабельності вважають сприятливою тенденцією для підприємства
період окупності власного капіталу	сприятливою тенденцією для підприємства вважають зниження значення цього показника

Формули для розрахунку показників фінансового стану наведені в [5,6].

8. Рекомендації щодо оформлення економічної частини у курсовій та магістерській роботах

Економічну частину курсової та магістерської робіт рекомендовано виконувати згідно з даними методичними вказівками під керівництвом консультанта з економіки. За прийняті в роботі рішення і вірність даних відповідає студент – виконавець роботи.

Економічна частина курсової та магістерської робіт може включати такі підрозділи: визначення вартості систем в цілому і окремих їх елементів; техніко-економічне порівняння варіантів проектних рішень (наприклад, заміна обладнання, реконструкція або нове будівництво); визначення економічної ефективності

інвестицій; визначення річних експлуатаційних витрат і собівартості послуг; техніко-економічні показники проекту.

Перед початком роботи над економічною частиною магістерської роботи студент повинен узгодити з консультантом її структуру, яка може змінюватися залежно від теми і конкретних завдань керівника роботи.

Основні техніко-економічні показники магістерської роботи слід наводити у табличній формі (табл.2).

Таблиця 2

Техніко-економічні показники проекту

Назва	Одиниці вимірювання	Значення
Продуктивність (теплове навантаження, кількість гарячої води, кількість газу, витрата повітря тощо): - річна - добова	Гкал, м ³ Гкал, м ³	
Довжина трубопроводів (повітропроводів)	м, км	
Кошторисна вартість будівництва (капітальні вкладення)	тис. грн.	
Річні експлуатаційні витрати	тис. грн.	
Річна потреба:		
- електроенергії	кВт·год	
- тепловій енергії	Гкал	
- покупний воді	м ³	
-		
Питомі капітальні вкладення на Гкал, 1 м ³ продуктивності: - добової	грн.	
- річної	грн.	
Собівартість одиниці послуг	грн./Гкал (м ³)	
Тариф на послуги	грн./Гкал (м ³)	
Розрахунковий дохід	тис. грн.	
Прибуток (економія від впровадження)	тис. грн.	
Рівень рентабельності системи	%	
Термін окупності	роки	

Назва показників у таблиці 2 носить рекомендаційний характер і може змінюватись залежно від теми магістерської роботи.

При порівнянні варіантів проектних рішень основні результати слід наводити у табличній формі. Основні варіанти оформлення результатів наведені у табл. 3,4,5. Результати розрахунків також можна наводити у вигляді діаграм і графіків.

Таблиця 3
Техніко-економічні показники роботи котельні до і після
реконструкції

Показники	Од. вимір.	Варіанти		Відхилення	
		базо- вий	проект- ний	абс.	відн., %
Річний відпуск теплової енергії споживачам	ГДж				
Річна витрата природного газу	тис. м ³				
Річна витрата електроенергії	тис. кВт·год				
Річна витрата води	тис. м ³				
Собівартість 1 ГДж відпущеної теплоти	грн.				
Капітальні вкладення за проектом	грн.				
Чиста теперішня вартість (NPV)	грн.				
Строк окупності капітальних вкладень	роки				

Примітка: За результатами виконаних розрахунків необхідно зробити висновки про доцільність реконструкції котельні.

Таблиця 4

Зведені розрахунки для трьох систем теплопостачання
житлового будинку

Витрати	Система 1	Система 2	Система 3
Капітальні витрати, грн.			
Експлуатаційні витрати, грн/рік			
Електроенергія, кВт·год			
Газ, м ³			
Пелети, кг			
Ремонт, грн.			
Заробітна плата, грн.			
Витрати на опалювальний сезон, грн.			
Витрати на неопалювальний сезон, грн.			
Витрати на опалення, грн.			
Витрати на ГВП, грн.			

Таблиця 5

Річні енергетичні витрати та витрати енергії на 1 кВт теплових
втрат торгового центру для потреб опалення та гарячого
водопостачання для різних варіантів систем

Витрати	Варіант 1	Варіант 2	Варіант...
1	2	3	4
Загальні витрати енергії:			
Електроенергія, кВт·год/рік			
Газ, м ³ /рік			
Пелети, кг/рік			
Вода (ОП+ГВП), м ³ /рік			
Витрати енергії на 1 кВт (ОП+ГВП):			
Електроенергія, кВт·год/кВт			
Газ, м ³ /кВт			
Пелети, кг/кВт			
Вода (ОП+ГВП), м ³ /кВт			

Продовження табл.5

1	2	3	4
Витрати енергії на опалення:			
Електроенергія, кВт·год/оп.с.			
Газ, м ³ /оп.с.			
Пелети, кг/оп.с.			
Вода, м ³ /оп.с.			
Витрати енергії на гаряче водопостачання:			
Електроенергія, кВт·год/рік			
Газ, м ³ /рік			
Пелети, кг/рік			
Вода для ГВП, м ³ /рік			

За результатами виконаних розрахунків необхідно зробити висновок про доцільність впровадження проекту чи вибрати за техніко-економічними показниками варіант системи.

9. Завдання для самостійного вивчення дисципліни

1. Розподіл прибутку на підприємствах теплогазопостачання [6,10].
2. Порядок складання інвесторської кошторисної документації [1].
3. Тверда і динамічна ціна будівництва систем теплогазопостачання [1].
4. Вихідні дані та техніко-економічні показники, необхідні для розрахунку двоставкових тарифів на надання послуг з централізованого опалення [7].
5. Розрахунок умовно-постійної та умовно-змінної частин витрат теплопостачального підприємства на послуги з централізованого опалення та двоставкових тарифів на послуги з централізованого опалення [7].
6. Вихідні дані та техніко-економічні показники, необхідні для розрахунку двоставкових тарифів на послуги з централізованого постачання гарячої води [7].

7. Розрахунок умовно-постійної і умовно-змінної частин витрат для надання послуг з централізованого постачання гарячої води та двоставкового тарифу на послуги з централізованого постачання гарячої води [7].
8. Методика формування, розрахунку та встановлення тарифів на електричну та (або) теплову енергію, що виробляється на теплоелектроцентралях, теплових електростанціях та когенераційних установках [9].
9. Стимулювання суб'єкта господарювання з розподілу природного газу до підвищення ефективності операційної діяльності [2].
10. Перелік витрат, що враховуються при визначенні планованої тарифної виручки на послуги розподілу природного газу [2].
11. Вимоги до оформлення заяви та формування комплексу документів для встановлення тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, комунальні послуги [8].
12. Порядок та строки розгляду заяви та умови зміни тарифів на комунальні послуги [8].
13. Бізнес-планування на підприємствах теплогазопостачання [11].

Рекомендована література

1. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013. Правила визначення вартості будівництва (зі змінами №1 і №2). [Чинний від 2014-01-01]. Вид. офіц. Київ : Мінрегіон України, 2013.
2. Методика визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу : Постанова НКРЕКП від 25.02.2016 р. № 236. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1434-16>
3. Порядок формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання : Постанова НКРЕКП від 25.06.2019 р. № 1174. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1174874-19>
4. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 07.06.2018 р. N 2454-VIII. Дата введення в дію : 01.05.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>

5. Фінанси підприємств. Тема 8. Оцінка фінансового стану підприємств : конспект лекцій. URL : https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:d5813c9f9255c551fe3b3d9975d3ea3e8c1c7701/latest/338169/index.html
6. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств. URL : https://pidruchniki.com/1842010353109/finansii/pokazniki_finansovo_go_stanu_pidpriyemstva
7. Про затвердження форм, необхідних для розрахунку двоставкових тарифів на теплову енергію, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води : Наказ Міністерства України від 03.12.2012 № 605. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2136-12>
8. Порядок розгляду органами місцевого самоврядування розрахунків тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, а також розрахунків тарифів на комунальні послуги, поданих для їх встановлення : Наказ Міністерства України від 12.09.2018 № 239. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-18>
9. Методика формування, розрахунку та встановлення тарифів на електричну та (або) теплову енергію, що виробляється на теплоелектроцентралях, теплових електростанціях та когенераційних установках : Постанова НКРЕКП від 01.08.2017 р. № 991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0991874-17>
10. Мамон Е.М., Проха Л.М. Економіка енергетики та енергозбереження: Навч. посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. 113 с.
11. Макаренко С.М., Олійник Н.М. Бізнес-планування : навчально-методичний посібник. Херсон, ТОВ “ВКФ “СТАР” ЛТД”, 2017. 224 с.
12. Підготовка проектних пропозицій із чистої енергії: практичний посібник / Під загальною редакцією Тормосова Р.Ю., Романюк О.П., Сафіуліної К.Р. К. : ТОВ “Поліграф-плюс”, 2015. 176 с.